

DE GENTSE BURGERLIJKE WACHTEN. 1814-1914. (Vervolg)

DE SCHUTTERIJ, 1827-1830

Gedurende vijf jaar liet men de burgerlijke wacht voor wat hij was; een legertje op papier. Vanaf 1820 kwam de zaak terug aan de orde. Voorstanders van een burgerwacht dienden op 26 januari een wetsvoorstel in, zich steunende op de artikels 203 en 213 van de grondwet: *"Het dragen der wapenen, tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en de beveiliging van deszelfs grondgebied, blijft, overeenkomstig 's lands oude gewoonte, den geest der pacificatie van Gent, en de grondbeginselen bij de Unie van Utrecht aangenomen, een der eerste pligten van alle ingezetenen van het Rijk"* en *"In alle gemeenten, welke bevolking binnen den besloten kring of omtrek der gebouwen 2.500 zielen en daarboven bedraagt, worden als van ouds, schutterijen opgericht, tot behoud der inwendige rust; deze schutterijen dienen in tijden van oorlog en gevaar, tegen de aanvallen van de vijand. In andere gemeenten worden, in tijd van vrede, rustende schutterijen ingesteld, welke, in geval van oorlog, gezamenlijk met de vorengemelde, dienen als landstorm, tot verdediging des vaderlands"*.

Het voorstel werd niet aanvaard en op 8 juni ingetrokken. (8) Op 8 november probeerden ze het opnieuw; zonder succes, want ook dit amendement kwam niet door de Kamer. (8) Zes jaar later hadden de voorstanders meer geluk; het volledig gewijzigde voorstel werd nu aangenomen. (9 feb. 1827) De 11e april stemde men de wet die 88 artikelen bevatte, (9) waaruit we hierna de bijzonderste aanhalen:

- 1- *Alle ingezetenen van het Rijk tusschen de 25 en 55 jaar worden verplicht in de schutterij dienst uitte oefenen.*
- 3- *Vrijgesteld zijn: ongeneeslijke zieken of gebrekkigen, zij die kleiner zijn dan eene Nederlandsche el en vijfhonderd zeventig strepen, (1,57 m) geestelijken van alle gezindheden, professoren en lectoren aan de hooge scholen, aan de athenea en seminariën, studenten in de godsgelerdheid, zij die in militaire dienst zijn, zij die tot de dienst der nacht- en brandwachten en tot die der brandspuiten zijn aangesteld. Lijf- en huisbedienden en deze die voortdurend uit armenkassen worden bedeed, of in armengestichten opgevoed of onderhouden worden, zijn alleen in vrede tijdstijd vrijgesteld.*
- 10- *Vóór den 1sten julij, zal er over al de ingeschrevenen binnen de gemeente eene loting plaats hebben door middel van welke het benodigd getal personen voor de schutterij zal worden getrokken.*
- 14- *Op de voorgeschreven rol zullen naar volgorde de nummers worden ge-*

bragt en vervolgens worden opgeroepen: a-de ongehuwden en wedu-wenaars zonder kinderen, b-de gehuwden en wedu-wenaars een of meer kinderen hebbende.

- 17-Aan hen, die tot de persoonlijke dienst geroepen zijnde, van de waarneming van den dienst wenschen te zijn bevrijd, zal het geoorloofd zijn ieder jaar van nommer te verwisselen met iemand, die een hooger nommer is te beurt gevallen.*
- 23-De schutterijen zullen sterk zijn twee man van iedere honderd zielen in elke gemeente. De werkelijke dienstdtijd derzelve is op vijf jaren bepaald, waarna de manschappen nog vijf jaren in de reserve blijven.*
- 29-Alle hogere en lagere officieren zullen door Ons worden aangesteld, en door Ons alléén ontslagen kunnen worden.*
- 36-De kosten op de dienstdoende schutterijen vallende zullen gevonden worden: 1e-uit de boeten, de bijdragen en de contributiën, bij deze wet bepaald, door de schuttersraden in te vorderen. 2e-uit een toelage uit de gemeentekas.*
- 37-De schutterijen zullen met geweren van het zelfde kaliber, als bij het leger, worden gewapend. De onder-officieren, korporaals en tamboers zullen sabels bekomen. Voor zoo verre deze wapenen en uitrustingen niet voorhanden zijn, zullen dezelve voor de eerste maal van's lands wege worden verschaft.*
- 39-De ammunitien zullen voor 's lands rekening worden verstrekt.*
- 40-Elke schutter zal verpligt zijn, zich zelven te kleeden; ingeval echter, van onvermogen, zal hij zich tot het bestuur zijner gemeente kunnen wenden, ten einde, het zij geheel of gedeeltelijk, in zijne kleeding of kledingskosten uit de gemeente fondsen te worden te gemoetgekomen.*
- 63-In elke gemeente zal een schutters-raad bestaan die bij wet, het beoordeelen van en uitspraak doen omtrent alle verzuim en overtreding en mitsdien ook het opleggen der straffen en boeten.*
- 83-In geen geval, zal de schutterij buiten de grenzen van het Rijk mogen worden gevoerd of gebruikt.*
- 84-De eerste oprigting der schutterijen, zal plaats hebben, op zodanige tijdstippen, als Wij daartoe het meest geschikt zullen oordeelen, en binnen twee jaren tot stand komen.*

Onmiddellijk begon men in Brussel aan de uitvoering van het K.B., wat resulteerde in de wet van 21 maart 1828 (10) waaruit hierna de bijzonderste artikelen:

- 1-Alle inwoners die op 1 januari 25 jaar zijn geworden en deze die op diezelfde datum niet ouder waren dan 34 jaar, moeten zich vóór 1 juni laten inschrijven voor de schutterijdienst.*
- 3-De inschrijving zal zich ieder jaar, vóór de 1e juni herhalen voor de inwoners die op 1 januari 25 jaar oud zijn geworden.*

7- De oproeping zal 14 dagen vóór de verplichte inschrijvingsdatum in de stad uitgehangen worden.

8- Deze die zich niet hebben laten inschrijven worden verwezen tot een geldboete, daarenboven worden zij zonder loting bij de schutterij ingelijfd.

18- De loting moet gedaan zijn vóór de 1e juli van dit jaar.

Vanzohast er zekerheid bestond over de oprichting van de schutterij begon het touwtrekken tot het bekomen van een bevelhebberschap over de verschillende afdelingen. Voor Gent benoemde de koning terug K.A. d'Esbeek, Vanderhaeghen de Mussain als opperbevelhebber. (KB-26 feb en GvG-6 mar) Op een schrijven van het Schepencollege, waarin hij verwittigd werd dat er geen bezoldiging voorzien was voor dit hoger bevel antwoordde d'Esbeek, gepikeerd nooit aan een vergoeding te hebben gedacht, integendeel, het zou hem een grote eer zijn de vorst gratis te dienen! (SAG-M23) Op 12 juni benoemde de koning de overige officieren. De 3 bataljons wees hij toe aan de majoors L. Van de Poele, E. Grenier en A. Pycke. De officieren konden zich oefenen in de bevelvoering in de grote zaal van het stadhuis. (GvG-28 jun)

De wet van 11 april 1827 voorzag een loting van 2 man per 100 inwoners. (artikel 23) Voor Gent beduidde dit 1.461 man. (Afb. 2) De schutters moesten worden verdeeld over 3 bataljons, elk bestaande uit 5 compagnies.

Bevolking der Stad Gent, op den 1^{en} January 1827.

1 ^{ste} Sectie		15,933
2 ^e idem	Intra-muros	13,523
	Extra-muros	2,063
3 ^e idem	Intra-muros	13,118
	Extra-muros	1,811
4 ^e idem	Intra-muros	14,899
	Extra-muros	521
5 ^e idem	Intra-muros	9,403
	Extra-muros	1,781
	totaal	73,072

Inwon.	Leven
15933	2063
13523	1311
13118	521
14899	1781
9403	
66896	6176
	73072

Gent den 6^{en} Junij 1827.
De Directeur Van Boven.
Van Boven

DE DIRECTEUR VAN
GENT

Afb. 2.

Stedelijk Bestuur van Gend.

OPROEPING ter inschrijving VAN DE AAN DEN Schutterlijkendienst PLIGTIGE INGEZETENEN.

BURGEMEESTER EN SCHEPENEN.

Brengen bij deze ter kennis van een iegelijk dat ingevolge de wet van den 11 April 1837 en het Koninklijk Besluit van den 21 Maart jl., alle de ingezetenen, welke op den 1 Januarij laatsteleden hun 25 jaar zijn ingetreden en hun 34 niet volmondig hebben, (die dus geboren zijn in de jaren 1794 tot en met 1803) zooder oonderbreuk of zij vermeerre moeten al dan niet tot de vrijgesteldes of wigelootes te behooren, zich voor den 1 Junij aansaande bij het Bestuur hunner woonplaats voor den dienst der Schutterij moeten doen inschrijven, en dat de registers der inschrijving zullen geopend worden op den 1 Mei aansaande; zullende zij op den 1 Junij daarna worden gelooten. De ingezetenen welke zich ter inschrijving moeten aanbieden zullen zorg dragen dat zij tijdig van een geboorte extract voorzien zijn en zich alzo van hunnen jaarten ouderdom verzekeren, ten einde de inschrijving behoorlijk geschiede en zij alzo niet komen te vervallen in de straf voor het vernemen van inschrijving bepaald.

De Kantoren der inschrijving ingerigt zullen open zijn alle dagen (de Zon- en Feestdagen uitsgezonderd) van negen uren des morgens tot 's middags en van drie tot zes uren 's aasmiddags.

Diegenen geboren in de jaren 1794, 1795, en 1796 en dus den ouderdom van 34, 35 en 36 jaren bereikt hebbende, zullen hun ter inschrijving aaschenden in de Kapelle Kamer ten Stadsplein; de ingang zal zijn langs de Hoogpoort.

Die geboren in 1797, 1798 en 1799, en hebbende dus den ouderdom 31, 32 en 33 jaren bereikt, zullen hun doen inschrijven in het voorredes kantoor van likwidatie van Stads-schuld, recht over de ingangdeur van het hof van assisen: den ingang zal zijn langs den grooten roonden trap, op de boiermarkt.

Die gene geboren in de jaren 1800, 1801, 1802 en 1803 en dus den ouderdom bereikt hebbende van 28, 27, 26 en 25 jaren zullen zich doen inschrijven in het kantoor der tweede Afdeling: den ingang zal zijn langs de Pouillemarkt.

Willende verder aan alle de ingezetenen hunne verpligtingen ten dezen betrekken, maken hen aasachtig op de bepalingen van art. 7, 8 en 9 der wet van den 11 April 1837, welke luiden als volgt:

Art. 7. • Zij, die in meer dan een gemeente hun woon • verblif houden, of den aetel van hun vermogen hebben ge • vestigd, zullen tot de inschrijving verpligt zijn, in een der • gemeentes, alwaar een diensdoende schutterij aanwezig is.

• Bij alden in die verschillende gemeentes allen dienst • doende of alleen rustende schutterijen bestaan, zullen zij zich • doen inschrijven in de gemeente, alwaar zij voor de perso • nele belasting zijn aanslaggen, en de ambtenaren in die • gemeente, alwaar zij ambtshalve verpligt zijn hun verblif • te houden.

Art. 8. • Die van hunnen ouderdom geen voldoende bewijs • geven, zullen door het Plaatselijk Bestuur worden ingeschre • ven, naar deaenls oordeel, oververminderd de levooghtheid • van den ingeschrevenen, om van zijnen jaarten ouderdom • nader te doen bliken.

Art. 9. • Die bevoeden zullen worden zich niet voor den • 1 Junij te hebben doen inschrijven, zullen door het Plaat • selijk Bestuur ambtshalve ingeschreven worden, en door den • natemelken Schuttersraad worden verzeerd tot een geelboete; • terwijl zij daerenboven, zonder loing bij de Schutterij zullen • worden ingelijfd, indien het zal bliken dat er tijdens de • vermaende inschrijving, gene redenen tot ainstelung of vrij • stelling ten hunnen aaszen bestoeden.

Geaed den 19 April 1838.

VAN CROMBRUGGHE.

Op bevel, de Secretaris, ROTTERDAM.

Afgekandigd met trompet, door mij gewoeden Uutesser, den 21 April 1839. VAN HOOEER.

Stedelijk Bestuur VAN GEND,

SCHUTTERIJ. BERIGT.

BURGEMEESTER EN SCHEPENEN,

Brengen ter kennis der ingezetenen, ingeschreven voor de Schutterij, dat de alphabetische lijsten ter hunner inzage zullen liggen in het secretariaat ten stadhuize, van 10 tot 17 dezer maand (den tusschenkomende zondag uitgenomen), van negen uren des morgens tot 's middags, ten einde een ieder in staat zoude zijn om, wanneer hen eenige personen of omstandigheden mogten voorkomen die daarop nog zouden behooren te worden genoteerd of daarvan moeten worden weggelaten, daarvan kennis te geven.

Zij onderrigten hun verders dat op de hier na vermelde dagen in de Verpachtings-Zaal ten Stadhuize, en telkens ten acht uren des morgens zal worden overgegaan tot de loting der respctive klassen, als :

Op 19 dezer maand Juny, over diegene geboren in het
jaar 1794, en dus behoorende tot de klas 1819.

» 20	»	» 1795	»	»	» 1820.
» 21	»	» 1796	»	»	» 1821.
» 23	»	» 1797	»	»	» 1822.
» 24	»	» 1798	»	»	» 1823.
» 25	»	» 1799	»	»	» 1824.
» 26	»	» 1800	»	»	» 1825.
» 27	»	» 1801	»	»	» 1826.
» 28	»	» 1802	»	»	» 1827.
» 30	»	» 1803	»	»	» 1828.

Door gemagtigden zal voor lotingpligtige, mogen worden gelot, wanneer, door dringende omstandigheden, het bijwonen derzelve, voor de ingeschrevene onmogelijk zijn zoude.

Gend, den 7 Junij 1828.

VAN CROMBRUGGHE.

Op bevel, de Secretaris, ROTTIER.

Afgekondigd met trompet, door mij gezworen Uitlezer, den 9 Junij 1828.

VAN HOECKE.

GEND, TER DRUKKERIJ VAN L. DE BUSSCHER, STADSDRUKKER, HEILIG GEEST-STRAAT.

(GvG-3 apr) (11) Een compagnie bestond uit: 1 kapitein, 1 eerste-luitenant, 2 tweede-luitenanten, 1 sergeant-majoor, 4 sergeanten, 1 fourrier, 9 korporaa's, 2 tamboers en 95 schutters, samen 116 man sterk. De meeste officieren en sommige onder-officieren en korporaa's waren vrijwilligers.

De eerste inschrijvingen gingen door tussen 1 en 31 mei 1828 in het stadhuis. (Afb. 3) Het enthousiasme onder de plichtigen was niet denderend. Men wong zich in alle mogelijke bochten om toch maar aan de schuttersdienst te ontsnappen. De afkeuringsaanvragen stapelden zich op. De hee-meesters uit die tijd deden gouden zaken met het uitvinden van gebreken die tot ongeschiktheid konden leiden. De meest aangehaalde kwaal was kortborstigheid. (12) Degenen die dachten uitsluiting te kunnen bekomen, moesten zich aanbieden bij de "Commissie tot het onderzoeken en beoordelen omtrent de inberopen redenen", die zetelde in de "Verpachtingszaal ten stadhuyze". De GvG van 19 juni schreef: *"Men zegt dat het getal der personen, die zich alhier voor de schutterij hebben doen inschrijven, tot 1630 beloopt en men vreest van in het zelve het effectif der diensdoende schutterij niet te zullen kunnen verkrijgen, wanneer men agt neemt op de ontslagingen en op onze 12.000 behoeftige."* (12)

Spijts alle tegenkating ging de eerste loting door op 18 juni. (Afb. 4) De onfortuinlijken die er zich hadden "ingetrokken" kregen bericht dat ze op de bijzondere (aktieve) rol der schutterij waren ingeschreven. (Afb. 5)

Hoe zagen onze schutters er uit? Elegante, kunnen we op voorhand vertellen. (Afb. 6) De K.B.'s van 5 april en 18 september 1828, (13) gaven een nauwkeurige beschrijving van het uniform; een shako (hoofddekse) met kinband, zoals het model bij het leger gedragen, versierd met het koninklijk wapen, omgeven door een ster. Een slipjas in donkerblauw linnen, de opslagen, kraag en voering in dezelfde kleur. Een witte bies omzoomde de bovenste rand van de kraag en de opslagen. Rode schildjes versierden de voorzijde van de kraag op de plaats waar ze samengehecht werd. Rode schouderstukken op de jas, die zich kruiste op de borst bij middel van 2 rijen van 8 knopen. Drie knopen op een kleine rode band op iedere opslag aan de armen. De langwerpige zakken hadden ook elk 3 knopen. Alles versierd met een witte bies. De broek, uit donkerblauw laken, had een witte band op de buitennaden. Beenstukken uit zwart laken met 10 knopen in zwarte hoorn. De graadkentekens voor officieren en onder-officieren waren zilverkleurig, de kinband, de knopen en de shakoplaat in wit metaal. De hoofddekse's waren voorzien van rode pompons met rode kwasten bij de schutters en tamboers uit de keurcompagnies, met witte pompons voor de overige compagnies. De kolonels, majoors, adjudanten, kwartier-meesters en tamboers droegen daarenboven als onderscheidingsteken op de shako, een 21 cm lange pluim, uit gier-vederen, waarvan de uiterste punt rood gekleurd was. In de zomer mochten de witte broek en beenstukken gedragen worden.

1801

545

STEDELIJK BESTUUR
VAN GEND.

SCHUTTERIJ.

BERIGT.

WET van den
11 April 1827.

ART. 14
der WET.

De Commissie van loting brengt ter kennis van
Debenet Jacobus Constantinus wonende
ammoniaalstraat dat hij op de ~~alge~~ *byzondere*
~~meene~~ rol der Schutterij is gebragt, en diensvolgens als
lid derzelve wordt beschouwd en onderworpen is aan al
de daaraan verbonde verplichtingen.

Gend, dezen ^{15^{de}} ~~27~~ Augustij 1828.

DE MEYERE, Schepen.

mechaniekwerket

Cuyten de vervoer

Afb. 5.

Wie bekostigde nu de werking, bewapening, uitrusting en bezoldiging van deze burgerlijke wacht? De Staat stond in voor bewapening, ammunitie en ledertuig. De Stad draaide op voor de rest van de uitrusting zoals, muziek-instrumenten, gereedschap, herstellingen enz. Ook de bezoldiging van officieren, onder-officieren, korporaals en muzikanten was voor gemeentrekening. De leden van de schutterij moesten zelf hun uniform kopen. Voor de officieren en onder-officieren, die meestal bij de adel of de gegoede burgerij behoorden en daarenboven voor hun dienstprestatie werden vergoed, was dit

Afb. 6. Korporaal van de Gentse schutterij. Schilderij - Kon. Legermuseum.

geen probleem. Voor de gewone "piot" uit de arme klasse, die geen cent kreeg voor zijn schuttersdienst, was het een nachtmerrie. De kostprijs voor een compleet uniform bedroeg 22,50 gulden. Als men bedenkt dat een arbeider, minder dan één gulden per dag verdiende, waarmede hij een familie moest onderhouden, was er voor de aankoop van een tenue geen geld over.

De op alles denkende inrichters hadden dit voorzien en volgende oplossing gevonden: *"De Schutters die zich niet konden volkomenlijk kleeden zullen*

703
1829
3 K 3 B.

De Ondergeteekende *Vanpachtentebekke, Petrus*
 Schutter, gebragt op de bijzondere rol sub N° 1191. verklaart
 ontvangen te hebben van H^H. Burgemeester en Schepenen
 der stad Gend, een Rok, Pantalon, paar Slobkoussen, Schako
 en Halsdas, en verbindt zich ter bestrijding der kosten van
 deze Equipementstukken, bedragende f. ~~24~~^{22.50}, maandelijks
 te zullen betalen, in handen van den heer BESAS, hoofd-com-
 mies van het kantoor der Schutterij ten stadhuize, eene som
 van *Vyftig Gulden* tot volle voldoening
 van eerstgemelde som. Na betaling van welke som zullen de
 hier voren vermelde kleedingsstukken aan hem behooren, ter-
 wijl hij zich verbindt, gezegde kleedingsstukken terug te geven
 bij geval hij in gebreke bleef die som te voldoen.

Gend den *8 Maart* 1830.
Vanpachtentebekke P. +

Afb. 7. Let op het kruisje als handtekening.

door het Stedelijk Bestuur geholpen worden. Dit bestuur zal hun voorzien van alle hunne kleedings of equipments stukken, waarvoor ze zullen moeten betalen eene som van 22,50 gulden die zij kunnen voldoen door ieder maand binnen de vijf eerste dagen derzelve in de handen van den Hoofdcommies der Schutterij, de som van een gulden te betalen zoo lang hij zijne kleedingskosten zal ten volle gedaan hebben." (Afb. 7) Reeds bij de eerste inlijving had de stad 345 behoeftige schutters te kleden. (SAG-M24)

De gouverneur van Oost-Vlaanderen, de Hollander Van Doorn, deed op 1 september een eerste bestelling van blauw, rood en wit laken, zodat de betaalkrachten zich een uniform konden laten aanpassen volgens de modellen ter gouvernementspaleis neergelegd.

Het ging de nationale regering te traag. Bij K.B. van 7 september beval ze de onmiddellijke benoeming van de onder-officieren, korporaals, tamboermajours en tamboers. In Gent gebeurde dit eerst in februari 1829. (GvG-26 feb)

De officieren, die popelden van ongeduld om hun krijgshaftigheid ten toon te spreiden, lieten zich natuurlijk zo snel mogelijk een tenue aanpassen. De GvG wist reeds begin december te verkondigen: *"De heeren officieren van onze schutterij hebben zich dezen morgen in uniform eerst nae het stadhuis en vervolgens in corpora by de militaire overheden begeben. Hunne houding schein de aenschouwers te behagen, en men moet ter eer van gemelde officieren bekennen, dat zy zich reeds onder de militaire costume vertoonden als mannen die al verscheyde jaren onder de wapenen zyn geweest."* (GvG-4 dec)

Het stadsbestuur, ziende dat er geen uitweg meer was en op meerdermalen aandringen van de nationale regering, deed in februari 1829 eindelijk de aanbesteding voor het maken van kledij voor 500 schutters. *"De Burgemeester en Schepenen, brengen ter kennis van de gegadigden dat, op 25 dezer, ten Stadhuize, zal worden overgegaan tot de aanbesteding, bij geheime inschrijvings-biljetten;*

1e-Van de confectie der kleding van 470 Schutters en van 30 tambours.

2e-Der levering van 500 shakos.

3e-Idem van 12.000 grote en 4.000 kleine knoppen, voor 500 rokken.

4e-Idem van 30 trommels met derzelve toebehoorten. De biedingsbiljetten, geschreven op zegel, zullen moeten beweegd zijn, ter eerste Afdeeling der kantoren van het Stedelijk Bestuur, voor de 24 der loopende maand, en moeten vermelden de verpligting van zich te onderwerpen aan het kohier van lasten, ter inzage van iegelijk berustende ter gemelde Afdeeling Gend den 14 February 1829. Van Crombrugghe, burgemeester." (SAG-M24)

De aanbiedingen stroomden binnen, vooral uit Nederland. Het stadsbestuur, natuurlijk geïnteresseerd in de laagste prijzen maar ook geneigd zoveel mogelijk werk in eigen stad te houden, gaf de meeste opdrachten aan Gentenaars. De firma Stobbelaere & Burggraeve, gelegen bij de Keizerpoort, mocht voor 1550 uniformen het laken leveren. Iedere coupon stof was voorzien van een label met de goedkeuringsstempel en handtekening van de "Commissaire pour les fabriques de Draps et Etoffes" uit Luik. De meesterkleermaker Lacy uit de Sint-Jansstraat maakte de slipjas, de broek, de slopkousen en de halsdas. De knopen mocht de fabrikant Nicolas Poelaert uit de Garemerkt 16 leveren; hij vroeg 2,83 gulden per gros grote en 2,12 gulden voor hetzelfde aantal kleine knopen. Trommels schenen te Gent te duur want de bestelling ging naar de firma Duchemin uit Tielt, die 24 gulden rekende voor een volledige trommel met draagriem, stokken en knielap. Ook de shako's lagen hier niet in de markt; de bestelling ging naar J.F. Broglia uit Antwerpen. J.F. leverde de hoofddeksels, met pompon en kwast, a rato van 3,50 gulden. (SAG-M22-M24) Alleen voor de uniformen van 500 onbemiddelden betaalde de stad 11.735,60 gulden.

De bevelhebber van de Gentse schutterij, kolonel de Mussain, kon zijn

W A
14

SCHUTTERIJ.

Gend, den 15 Maart 1829.

De Kolonel kommanderende de dienstdoende Schutterij te Gend, brengt t'uwerr kennis dat ingevolge art. 42 der Wet van 11 April 1827, de wapenoefeningen met de aanstaande maand April zullen beginnen, en geene manschappen zonder uniform daar toe willende aanvaarden, wordt het strictelijk vereischt dat uwe ingevolge art. 41 derzelve Wet op gemelde tijdstip van een volle uniform gelijkvormig aan het bestaande model, voorzien zijt.

In geval van onvermogen kont uwe de noodige aanvraag doen aan het Stedelijk Bestuur, hetwelk, zulks geraadig vindende, uwe geheel of gedeeltelijk voor de bekosting zal te gemoet komen.

De Kolonel alle onaangenaamheden willende voorkomen, verwittigt uwe dat de op de kleeding bestaande Wet en Instructien, letterlijk en ten strengsten zullen gevolgd worden; en dat bij gebrek aan de stiptelijke nakoming van het jegenwoordige berigt, de straffen en boeten bij gemelde Wet bepaald, door den Schutters-Raad aan de nalatige zullen worden toegepast.

A. De Mussain.

Aan De Clercq Desiderius partycipere
wonende abel straat N° 32

Afb. 8. Oproeping tot oefening.

ongeduld niet meer bedwingen; op 15 maart verwittigde hij al zijn ondergeschikten dat de oefeningen in april zouden beginnen en iedereen op dit tijdstip moest voorzien zijn van een reglementaire kledij. (Afb. 8) Hij moest echter nog wachten tot midden mei vooraleer zijn bevelhebberstalent te bewijzen. "Sedert maendag laetst (11 mei, sic) is men alhier bezig met het afleveren van kledings- en andere uytrustings voorwerpen aen de aengewezene jongelingen, die deel maken van onze schutterij. Zondag, 24 dezer,

moet zy in volle houding voor de eerste mael in oogbeschouw genomen worden, ten vyf uren en half des morgens in het beluyk der byloke en vervolgens onderwezen worden in de wapenhandel." Dit meldde de GvG op 17 mei en op de 20ste van de zelfde maand kon het blad schrijven: *"Voorleden zondag heeft in het bylokenveld alhier de eerste krygsoefening onzer schutterij plaets gehad. De schutters, in uniform en voor het grootste gedeelte reeds in de wapenhandel taemelyk gevoorderd, hebben zich door hunne militaire houding doen bewonderen."*

Reeds enkele malen was het schepencollege verwittigd dat een zending wapens onderweg was, maar steeds wachtte men vergeefs op de aankomst ervan. Op 4 mei kwam nogmaals een bericht uit het Staatsarsenaal te Antwerpen dat 79 kisten, waaronder 9 voor de schutterij van Eekloo, wapens en toebehoren waren verstuurd. (SAG-M22) Die zending kwam wel degelijk aan op 13 mei en bevatte 1761 geweren met bajonet, 15 kogelvormen, 60 patroonrollers en het nodige onderhoudsmateriaal. (14) De 19e mei leverde "'s Rijks Stapel en Constructie Magazijnen" eveneens te Antwerpen, 273 sabels. Het ledertuig zoals patroontassen, bandeliers en andere garnituur arriveerde op 5 juni.

Vooraleer ze te gebruiken moesten de wapens worden nagekeken en van een nummer voorzien. De wapenmaker Van Montague uit de Donkersteeg kreeg de opdracht. Hij mocht ook de nog ontbrekende uitrusting leveren. Na uitvoering van het werk stuurde hij de de rekening: *"Debet de regering der stad Gent, aan J.B. Montague over arbeidsloon en levering gedaan voor de dienstdoende Schutterij dezer stad zoo als volgt:*

- 1500 Ruimnaalden a 14 cent	210,00
- 200 vuurstenen a 2 1/2 cent	5,00
- Numbreeren van 1761 geweren a 10 cent	176,10
- 273 sabels genumbreerd a 3 cent	8,19
- levering van 3 sabels voor adjudant a 13,75	41,25
- 3 bandeliers a 1,75	5,25
- 35 vuurstenen a 2 1/2 cent	87 1/2
- 170 vuurstenen a 2 1/2 cent	3,75 (sic)

---

gulden 450,41 1/2

Toen de schutterij volledig was ingericht, verleende de koning aan zijn zoon prins Willem, de titel van kolonel-generaal. (KB-24 mei 1829) De hogere officieren der Gentse schutterij namen de gelegenheid te baat zich nogmaals te tooien: *"Heden is eene deputatie van onze schutterij nae Brussel vertrokken, welke morgen hare gelukwenschingen aen Z.K.H. den prins van Oragnien zal aenbieden, over hoogstdezelfs benoeming tot kolonel-generael der Nederlandsche schutterij."* (GvG-11 jun)

Het artikel 42 van de wet van 11 april 1827 luidde: *"De schutterijen zullen*

jaarlijks van den 1sten April tot den 1sten October, op gezette dagen in het schieten naar de schijf worden geoefend... De oefeningen zullen telkens, in tijd van vrede, hoogstens twee uren mogen duren... ze zullen niet spoediger op elkander mogen volgen, dan van 14 tot 14 dagen, en bij voorkeur des zondags, zoo veel mogelijk na het aflopen van alle godsdienstoefeningen, plaats hebben, doch, in geen geval voor des middags ten vijf uren aanvangen..."

Vooraleer aan de oefeningen met de manschappen te beginnen moesten de respectievelijke chefs- en onderchefs zelf op de hoogte zijn van de reglementen. Op 24 februari 1829 startten dan ook de lessen voor officieren; alle dins-, donder- en zaterdagen van 9 tot 11 's morgens en voor onder-officieren op zon-, maan- en woensdagen van 7 tot 9 's morgens en op dins-, woens- en vrijdagen van 7 tot 9 's avonds. Zoals we voorheen zagen, begonnen de exercities met de manschappen op 24 mei. Iedere maal dat de schutterij moest aantreden werd dit, een week op voorhand, in verschillende dagbladen gemeld en in de stad geafficheerd. De oefeningen en het schijfschieten gebeurden op de terreinen rond en in de schansen van het Spanjaardenkasteel op de Heirnis.

Bij iedere oproeping moesten de schutters eerst wapens en uitrusting afhalen op het stadhuis. Daar men maar 2 uren had om te oefenen, vroeg het kommando de wapens in het kasteel zelf te mogen opslaan. Het schepencollege ging akkoord en stond toe 4 lokalen in de oude Sint-Jozefkazerne in te richten.

De schutters die hun zondagnamiddag meestal doorbrachten in herbergen om er aan gaaischieten, tapbollen en andere spelen te doen, moesten dus om de 14 dagen enkele uren van hun vrije tijd afstaan voor militaire oefeningen. Groot was dan ook het ongenoegen dat zich uitte in afwezigheid en ongehoorzaamheid. De schuttersraden die over die zaken moesten oordelen hadden veel werk aan de winkel. De meest voorkomende straf was de geldboete, die door gebrek aan fondsen of uit onwil, niet werd betaald wat meestal uitliep op gevangenisstraf. Deurwaarder Lefevre-zoon moest gedurende de laatste zes maand van 1829, 130 aangeklaagden dagvaarden; hij vroeg daarvoor een loon van 49 gulden die de stad moest bijpassen.

De Gazette van Gend, die het doen en laten van de schutters van zeer nabij volgde, schreef op 30 juli: *"De schutters zyn yverig in de wapenoefeningen... Echter ontbreekt er nog iets aen onze schuttery, het welk die van Brugge, Brussel en andere steden reeds bezitten en het welk het beroemd en wydvermaerd Gend zekerlyk niet kan ontbeëren, te weten een Muzyk-corps... Zou de kost, om by onze schuttery een fraey muzyk-corps op te rechten, derzelve heeren officieren te groot of boven hun vermogen of wil schynen?"* Het moet zijn dat "den kost" wel degelijk te hoog was want de Gentse schutterij heeft nooit een muziekkorps gekend.

De burgerlijke wacht was voor de stad een zware verliespost. Eenmaal de uniformen en andere uitrusting bekostigd, kwamen de lonen voor gepressteerde diensten de stadskas aanspreken. Zo betaalde de gemeente voor de laatste vier maand van 1829, 1.330,20 gulden alleen aan vergoedingen uit. Eenmaal volledig ingericht en het nieuwe eraf gekeken, deinde de schutterij mee met het dagelijks leven in de stad. Met af en toe een oefening, een erediens, een troepenschouw of défilé zat de dienst erop. Voor de rest was het wachten op de vijand van over de grenzen die de belachelijke moed zou opbrengen de zo kranige (sic) burgerlijke wacht te komen trotseren. Het liep anders uit: 25 augustus 1830, opstand in Brussel, die de aanloop was tot de Septemberrevolutie. Iedereen verwachtte dat de schutterij nu in aktie zou komen en zijn dure uniform en opleiding ten goede zou maken. Niets was minder waar. Op 5 september las men in de krant: "*Den kolonel-bevelhebber onzer schutterij heeft laten aenkondigen, dat de gewone krygsoefeningen van dat corps tot nader bevel geschorst zyn.*" (GvG-5 sep)

Wat was er gebeurd? De behoudsgezinde burgemeester Van Crombrugge had geen vertrouwen in de schutterij, die in hoofdzaak uit de laagste klassen was samengesteld en te snel geneigd samen te spannen met de oproerkraaiers. In samenspraak met de gouverneur besloot hij het korps liefst op non-aktief te laten. Het verslag, door Van Doorn naar de regering in Brussel gestuurd, laat daarover geen twijfel: "*27 augustus om 23 uur. Op de manschappen der schutterij naar aller gevoelens niet kunnende rekenen, heb ik heden, op het algemeen verlangen der weldenkenden, de hand geleend aan de formatie van een temporaire Burgerwacht...*" (15)

Plots en roemloos einde van een korps waar men enkele weken voordien nog zong:

*Dans la cité Gantoise
Que le bruit de nos pas
Ne vous réveille pas!*

*Paisibles citoyens, c'est la garde bourgeoise
Elle veille pour vous, ne vous réveillez pas.* (16)

De schutterijgeschiedenis had nog een nasleep. De stad richtte een nieuwe burgerwacht op waarin alleen welstellende burgers opgenomen werden. Wapens had men genoeg: 1761 geweren en 273 sabels die men zo snel mogelijk uit het Spanjaardenkasteel had weggehaald en ondergebracht in de brandweerkazerne in het Geeraard Duivelsteen. Het ledertuig en ander materiaal vond een plaats in het stadhuis. Blevens nog de uniformen waarvan de meeste gans of gedeeltelijk eigendom waren van de vroegere schutters. Toen het schepencollege zich, begin oktober, verplicht zag een Municipale Wacht, voor de bewaking van de gevangenis, te formeren zou de kledij goed van pas komen. De oud-adjutant Bosschaert kreeg de opdracht de tenues terug te vragen. (Afb. 9) Ook het Voorlopig Bewind, afdeling oorlog, was geïnteresseerd in de militaire kledij om er het nieuw te vormen Belgisch

UE. word verzogt alle de kleedingsstukken UE. toevertrouwd als Schutter, in te brengen in het kwartier-generael der Burgerlyk-Wagt, ten Stadhuyze, binnen de twee mael vier-entwintig ueren; de gelden door UE. betaeld ter rekening van gemelde uniformen, zullen UE. terug worden gegeven.

701. Gend, den 19 October 1830.

Den Adjudant der Schuttery,
BOSSCHAERTS.

Aen *Reuse, Peltus J. F.* Schutter,
woonende *gysberg n° 32.*

Afb. 9.

leger met in te kleden. Bij Besluit van 7 juni 1831 liet men weten: "In aanmerking genomen dat de steden en een groot aantal gemeenten over kledij van de vroegere schutterij beschikken, die kunnen dienen voor de legerdienst, kunnen de volgende kledingstukken aangekocht worden:

Vest voor schutter	3,00 gulden
Broek voor schutter	3,00
Vest voor onder-officier	5,00
Broek voor onder-officier	5,00
Beenstukken in laken, paar	0,75
Shako compleet	0,75
Kraag of halsdoek	0,20
Linnen broek	1,25
Beenstukken in linnen, paar	1,25

De voorwerpen moeten nieuw of weinig gebruikt zijn."

De commissie van openbare veiligheid die de stad bestuurde na de turbulente gebeurtenissen van 2 februari 1831, (17) vond dit te weinig en verlangde meer. Gouverneur de Lamberts antwoordde dat hij niet meer kon, noch mocht geven dan voorzien in het besluit, aangezien er te veel veranderingen aan de uniformen moesten worden aangebracht. (SAG-M24)

Op 6 september 1831 liet de kommandant van de stedelijke brandweer, kolonel Van de Poele, het stadsbestuur weten: "J'ai l'honneur de vous infor-

mer qu'ayant vu à l'hôtel de ville les uniformes de l'exgarde communale dans un état pitoyable et mangé par les mites, j'ai dans l'interets de la ville transporter ces effets à ma caserne ou ils ont été nettoyés, exposés au salut pendant plusieurs jours et enmagasinés à votre disposition. Il s'y trouve deux cents cinquante deux habits et deux cent quatre pantalons; j'y attends vos ordres." (SAG-M25) Het bestuur richtte zich tot kolonel Coppens, kommandant van de nieuwgevormde "Garde Civique", met het verzoek zich over de kledij te ontfermen en de commissie er verder niet meer met lastig te vallen.

Roger VAN AERDE
1986

NOTEN

8. A. Delebeque: *Pasinomie ou collection complète des lois, décrets, arrêtés et règlements généraux qui peuvent être invoqué en Belgique*. 2e série, tome IX.
9. *Journal officiel du Royaume des Pays-Bas*. Tome 21, No 17. Wet van 11 april 1827, houdende oprenging van Schutterijen over de geheele uitgestrektheid des Rijks. De wet werd opgenomen in de GvG op volgende data: 21-27-31 mei en 7-17-21 juni 1827.
10. *Pasinomie* tome 2, reeks 9, p. 144-146. Ook in GvG 24 april 1828.
11. Buiten de 3 aktieve waren er ook nog 3 inaktieve (rustende) bataljons voorzien. We zullen er niet over uitweiden aangezien deze zelfs niet op papier hebben bestaan.
12. De armoede onder de arbeiders was zeer groot. De commissie van openbare onderstand onderhield 12.000 behoeftigen wat 1/6 van de stedelijke bevolking uitmaakte. Weldadigheidsinstellingen deelden dagelijks brood uit. In de kazernen werden vrijwillige (sic) omhalingen gedaan om de armen te steunen. Er waren dan ook veel gevallen van ondervoeding die meestal uitliepen op tering ofte "kortborstigheyd".
13. *Pasinomie* tome 2, reeks 9, p. 162. Ook in GvG 24 april en 20 oktober.
14. Reeds in 1823 waren de oude Engelse geweren, waarmede het Hollands leger in 1814 was uitgerust, vervangen door een nieuw "model 1815". Ook de schutterij werd voor 90% uitgerust met deze nieuwe vuurwapens. Sommige lezers stellen zich misschien vragen over de "kogelvormen en patroonrollers". Het antwoord is eenvoudig; de gebruikte geweren waren "voorladers" t.t.z. wapens zonder kulas en grendel, die men langs de loopmond moest laden: eerst het poeder, daarna een propje papier of vod en vervolgens de loden kogel. Alles werd goed aangestampt met een laadstok. Om tijd te sparen draaide men de patroon op voorhand; de voordien in een kogelvorm gegoten kogel, samen met het benodigde poeder, bij middel van de patroonroller, in een velletje papier. Zodoende had men steeds de volledige patroon tesamen in de patroontas.
15. Gerretson C: *Muiterij en scheuring 1830*, Deel I. -1936- aangevuld met A. Smits: *Instructies aan en rapporten van gouverneurs uit 1830*. In: *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht*. -1949-
16. Niettegenstaande de voertaal in de nationale regering en het stadsbestuur het Nederlands was werd er bij de betere klassen en speciaal onder de officieren van het leger en de schutterij meestal Frans gesproken. De GvG van 9 juli 1829 meldde: "*Men verzekert dat Z.K.H. den prins van Oragnien het gebruyk der Fransche taal heeft toegelaten voor al hetgeen de schutterijen der zuydelyke provintien van het ryk betreft.*"
17. R. Van Aerde: *De Gentse pompiers redden de Belgische onafhankelijkheid*. In: G.T. 1981, No 2.